

Die Skooltuinekompetisie

SOOS bekend loof die Genootskap Oud-Pretoria elke jaar 'n pragtige skild uit vir die mooiste laerskooltuin in Pretoria en omgewing. Die kompetisie is voor verlede jaar tydens die eeufees ingestel en dit is dan ten minste een van die prestasies van die eeufeesjaar wat nie van verbygaande aard is nie.

Die doel van die kompetisie is hoofsaaklik om by die opgroeiende jeug liefde vir ons inheemse plantegroei aan te moedig. Ook word klem gelê op die aankweek van rose aangesien dit feitlik die tradisionele blomsoort van Ou-Pretoria was. In die ou dae was Pretoria tereg bekend as die stad van rose.

Verlede jaar het dertien skole aan die kompetisie deelgeneem. Ons sal graag sien dat die getal toeneem, ook veral dat die Engelsmediumskole geïnteresseerd raak. Die beoordeling het op 29 Oktober 1956 plaasgevind en die keurkomitee het bestaan uit mev. B. S. Peschel van Johannesburg en mev. E. Verloren van Themaat van Pretoria, albei deskundiges op die gebied van tuinuitleg. Hulle is bygestaan deur inspekteur Van Dalsen as verteenwoordiger van die Departement van Onderwys en mnr. J. P. Kleynhans (Oom Hansie) as verteenwoordiger van ons Genootskap.

Hieronder publiseer ons 'n puntetaat wat as voorbeeld kan dien op watter basis die punte toegeken word asook 'n tabel van die punte wat elke mededingende skool in die spesifieke afdelings behaal het. Dan word nog opgeneem enkele wenke van die twee dames-beoordelaars wat deur alle skole verwelkom sal word, asook 'n brief van waardering van dr. J. Oosthuisen, die hoof van Danie Malanskool, wat verlede jaar die skild gewen het.

Die skild, asook die tweede en derde prys, is op 7 Desember j.l. deur die onder-direkteur van Onderwys, mnr. W. J. Snyman, oorhandig. Dit het plaasgevind op die terrein van die skool wat eerste gekom het, Pretoria Tuine Laerskool, wat 'n pragtige funksie daarvan gemaak het.

KOMMENTAAR EN WENKE VAN DIE DAMES-BEOORDELAARS.

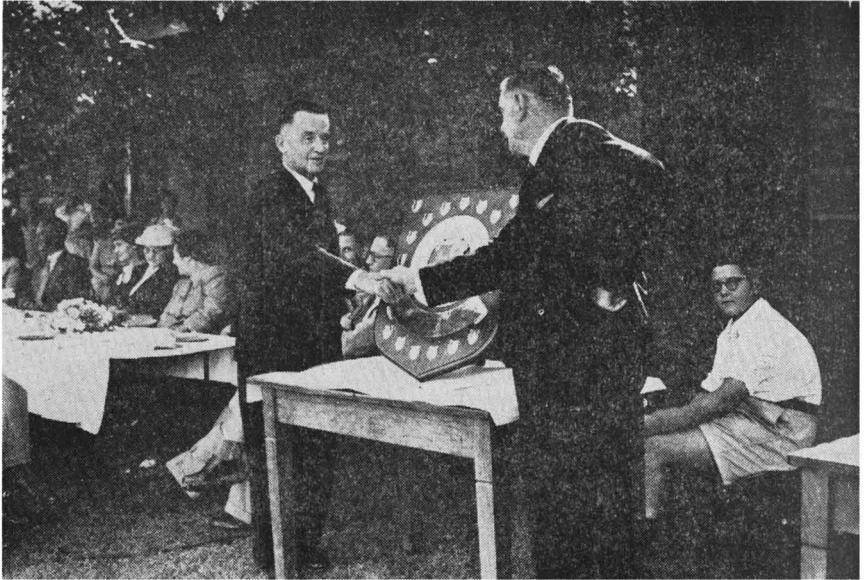
Mev. B. S. Peschel, werksaam by die firma Kirchoffs, Jorissenstraat 56, Braamfontein, een van die beoordelaars in verlede jaar se skooltuine-kompetisie, skrywe op 29 Oktober 1956 as volg aan die Sekretaris van ons Genootskap:

„Oor die algemeen was die tuine baie interessant en aantreklik, en 'n paar van die nutstes het merkwaardige resultate verkry. Ongelukkig vir Gezina het die skenkers van hulle struik en bome glad geen inheemses bygevoeg nie, met die gevolg dat hulle daar baie punte, volgens die opgestelde lys, verloor het.

GENOOTSKAP-RETORIA

Punte vir die skooltuinekompetisie op die volgende basis toegeken word:—

<i>Naam van Skool</i>	<i>Uitleg en Ontwerp</i> 25	<i>Voorkoms vanaf Straat</i> 15	<i>Inheemse plantegroei en bome</i> 15	<i>Kleur en rose effek.</i> 15 10		<i>Duursaam- heid</i> 10	<i>Netheid</i> 5	<i>Vry van peste en onkruid</i> 4	<i>Totaal Punte</i> 100	<i>Opmerkings</i>
Pretoria Tuine Laerskool	18½	9	12	8½	4½	6½	3½	3½	66	Baie goed, hoewel nog jong.
Gen. Andries Brinkskool	17½	10	5½	7	8½	7	4½	4	64	Goed.
Danvilleskool	17½	8½	10	6½	6½	6	3	3½	61½	Goed.
Pierneefskool	17	8½	8½	5½	8½	6½	3	3½	61	
Gezinaskool	18	8½	2	9	8	7	4	3½	60	Jammer geen inheemse bome. Struik aantreklik.
Gen. Jacques Pienaarskool ...	19	7½	4½	7½	4½	7½	3	3	56½	
Rietfontein Noord-skool	14½	7½	1½	5½	7½	6	4½	4	51	
Danie Malanskool	15½	8	2½	7	6	6	3	3	51	
Mayvilleskool	14½	7½	3	8½	7	5½	2½	2½	51	
Gen. Nicolaas Smitskool	15	9	2	5½	5½	5	2	2	46	
Eloffsdalskool	14	7½	2	5	3½	5½	3	3	43½	
Totiusdalskool	12	6½	0	5	7½	5½	3	3	42½	
Nu-Muckleneukskool... ..	12	7	2	5	1	7	2½	2½	39	Alles op een vlak.

Dr. W. Punt oorhandig die skild, wat jaarliks deur ons Genootskap uitgelooft word aan die mooiste laerskooltuin in Pretoria en omstreke, aan dr. J. Oosthuizen, hoof van die Danie Malanskool, die eerste wenner van die skild.

„Ek dink dat baie van die kaal draadheining aantrekliker sal wees met klimplante daarvoor, of met struik daarby, en dat kleurvolle meerjarige plante 'n plek behoort te vind in die tuinskemas. Baie van hierdie twee plantsoorte kan maklik en met min onkoste van saad gekweek word. Ek noem 'n paar:

Klimplante: Zimbabwe klimop (Podranea).
 Aristolochia (Dutchman's Pipe).
 Antiganor (Honolulu klimplant).
 Cobaea scandens (Blou klokke).

Meerjarige pers soorte: Monarda, Nierembergia, Statice perezii (met yslike pers blou sambrele).

Meerjarige geel soorte: Geum, Achillea.

Meerjarige blou soorte: Agathea (inheems).

Meerjarige gemeng, rooi pienk en oranje: Arctotis (inheems) Chelone, Pentstemon en die oulike pienk Armeria.

„Ek het dit geniet om die tuine te besigtig en voel seker dat die tuine baie pragtig sal word met 'n bietjie meer tyd.”

* * *

Van mev. Elsa Verloren van Themaat van Perseuslaan 4, Waterkloof, Pretoria, is die volgende brief ontvang, d.d. 2 Nov. 1956:

„U het seker al my puntestaat ontvang.

„Ek wil net weer byvoeg dat die Gezinaskool se poging ons bewondering afgedwing het, te meer omdat al die werk deur die leerlinge self gedoen is, onder moeilike omstandighede.

„Was dit nie dat hulle blykbaar nie geweet het dat inheemse bome en struike nogal swaar sou weeg nie, sou hulle waarskynlik eerste of tweede op die lys gekom het.

„Hiermee stuur ek 'n lys van inheemse plante (bome en struike) wat vir hierdie en ander skole dalk van waarde kan wees.

„Die meeste is te kry by Eckard se Kwekery.

INHEEMSE PLANTE :

Bome:

- (a) Van Wykshout (*Bolusanthus*).
- (b) Wit Stinkhout (*Celtis Kranssiana*).
- (c) Kareeboom (*Rhus*).
- (d) Oliehout.
- (e) Keurboom (*Virginia diversicata*).

Struike:

- Leonotis* (Oranje).
Tecomasia Capensis (Oranje-rooi).
Plumbago Capensis (Blou).
Hypestis aristata (Pers).
Plant bostaande naby mekaar vir effek, veral in herfs.
Polygala virgata (Pers).
Colesnemia.
Sutherlandia.
Bostaande drie is winter-soorte.
Strelitsia (voëlblom).

Plante:

- Tulbaghia*, *Kniphofia* (vuurpyle), *Gerbasa* (Barberton madeliefies), *Lobelia*, *Agapanthus*, *Cuchusa capensis* (vergeet-my-nie), *Diesama* (grasklokkies), *Feliciabergesiana* (blou madeliefies), *Vygie*-soorte (*Lampranthus*).

Saaibloem:

- Bokbaai*vygies, *Arctotis*, *Ursinia*, *Dimorphoteca* (Namaqualand), *Gasania*. Saaï in Februarie.

Bolplante:

Watsonias, Freesias (Saai saad in Januarie), Ixias, Sparaxis, Lachenatras.

Vetplante:

Cotyledon de Cussanta.

Cotyledon de Biculata.

Crossula portelacea.

Crossulata falcata.

Alwyne (enkele voorbeelde):

Aloe Aristata, Aloe Variegata, Aloe Krapohlina, Aloe Strata, Aloe

Comptonii, Aloe Reitzii, Aloe Candelabra.

'n Boek oor Suid-Afrikaanse inheemse plante vir elke skoolbiblioteek as naslaanwerk is „South African Flowers for the Garden” — Sinna Eliosoos. Ook Reynolds se boek oor aalwyne.

Sluit veral aan by Kirstenbosch en kry pragtige saad.”

DANIE MALANSKOOL: 'n Waardige Wenner en 'n Sportiewe Verloorder.

Sy hoof, dr. Oosthuizen, Loof die Toekenning van die Skild.

Danie Malanskool,

Koos de la Reystraat,

Pretoria-Noord.

5 November 1956.

Die Voorsitter,
Genootskap Oud-Pretoria.

Waarde Heer,

Graag wil ek van hierdie geleentheid gebruik maak om die Genootskap Oud-Pretoria van harte geluk te wens met die pragtige gedagte om 'n skild en so 'n hoë geldprys toe te ken aan skole in Pretoria en omgewing vir mooi skoolgronde.

Danie Malanskool was die eerste skool wat die skild en geldprys verower het, en die skild het dan ook vanjaar 'n ereplek in die skool ingeneem. Vir die geldprys het ons inheemse bome gekoop en geplant. Ek dink dit sal gaaf wees indien Genootskap Oud-Pretoria aan elke skool wat die skild verower 'n skriftelike verduideliking gee van die voorstelling op die skild.

Die Administrasie, Departement van Onderwys en die Skoolraad doen reeds vir etlike jare hul uiterste bes om aan ons leerlinge skoolgronde te verskaf wat by die kind 'n gevoel van skoonheid, vir netheid en van trots sal opwek. Die outoriteite besef dat die kind al meer en meer van sy dag, weens omstandighede, by die skool moet deurbring.

Plase het plotte geword, plotte het erwe geword, erwe het halwe erwe geword en halwe erwe is besig om te verander in woonstelle. Die skoonheid van die natuur op die plaas word vervang deur 'n koue kamer hoog in die lug.

Die skool begin as gevolg van hierdie toestand al meer en meer die plek van die ouerhuis en sy omgewing inneem.

Nou kom die Genootskap Oud-Pretoria met hul pragtige gebaar en sterk die hande van ons outoriteite, hoofde en almal wat belangstel in die ontwikkeling van die kind se skoonheidsgevoel en sy liefde vir die natuur.

Ek is van mening dat die kind self meer aandeel moet hê in die ontwerp, uitlê, verfraaiing, onderhoud ens. van sy speelgronde. Die basis waarop die Genootskap sy punte toeken bied vir die onderwyser pragtige geleentheid om die kind voor te berei vir die lewe wat vir hom en vir haar wag as ouers met 'n eie huislike omgewing. Daar is die ontwerp, uitlê, die voorkoms van af die straat, inheemse plante en bome, kleur en effek, rose, netheid en vry van peste en onkruid.

Die kind moet so ge-inspireer word dat hy altyd daarna sal strewen om die moeder aarde te gebruik as hulpmiddel om sy huislike omgewing te verfraai, en om dit wat eie is aan sy land voort te plant of om te help voortplant. Die inheemse plante wat ons pragtige land versier, moet vir die kind lewendende wesens wees wat smeek om beskerming en voortbestaan.

Tenslotte ons hartlike geluk aan Tuineskool wat die skild vanjaar van Danie Malanskool gebuit het. Ons wil net sê: „Loop wakker!”

Ons gelukwens ook aan Generaal Brinkskool en Danvilleskool dat hulle ons vanjaar so lieflik opgekeil het.

Met die meeste hoogagting,

Dienswillig die uwe,

Get: Dr. J. OOSTHUIZEN,

Hoof, Danie Malanskool.

INVITATION TO A SCHOOL FÊTE AT DANVILLE PRIMARY SCHOOL

Members of the Association Old Pretoria are hereby cordially invited to attend a huge School Fête to be held on Saturday, 4th May, 1957, at Danville Primary School, Marsburg Avenue, Danville. We specially want to bring to your notice a flag hoisting ceremony which will take place at 10.30 a.m. An added attraction will be a display of historical S.A. flags, a unique and very interesting collection in the possession of Danville Primary School. Your patronage will be highly appreciated. — Ed.

Klaas van Rysse Jr.

STAATSAMPTENAAR EN BOUKUNSTENAAR VAN DIE S.A.R.

KLAAS VAN RYSSE Jr. was een van 'n hele aantal Nederlanders wat gedurende die laaste twee dekades van die 19de eeu, as 'n staatsamptenaar en 'n private burger, 'n besonder belangrike rol in die Suid-Afrikaanse Republiek gespeel het.

In medewerking met Sytze Wierda, Hoof van die Departement van Publieke Werke van die S.A.R., het Van Rysse, vanaf 1887 tot en met die Tweede Vryheidsoorlog, sy nuwe vaderland, waarvan hy in 1898 volle burger geword het, in verskillende hoedanigheid en op verskillende terreine met liefdevolle toewyding gedien. Klaas van Rysse is lankal reeds oorlede en hy lê begrawe in Velp, in sy geboorteland, maar hier in Pretoria en ook op ander plekke in Transvaal, staan daar 'n hele aantal imposante openbare en private geboue wat as monumente van skoonheid en openbare nut sy gedagtenis in herinnering hou, afgesien van sy waardevolle werksaamheid in belang van die Suid-Afrikaanse Republiek in die algemeen en van die stad Pretoria en die Gereformeerde Gemeente van Pretoria in die besonder.

Klaas van Rysse Jr., na Sytze Wierda, die hoogste amptenaar van die Publieke Werke Departement van die Suid-Afrikaanse Republiek.

SY OPLEIDING AS ARGITEK.

Nadat Klaas van Rysse as 'n privaatleerling van Sytze Wierda van Amsterdam sy opleiding en vorming as argitek voltooi het, het hy hom in Zaandam, sy geboorteplek, as boukundige gevestig. Daar is hy aan die begin van 1887 in die huwelik bevestig met mev. Jacoba Hartgerink-Brummelkamp, die weduwee van Benjamin Brummelkamp. Laasgenoemde was 'n seun van professor Antonie Brummelkamp verbonde aan die Gereformeerde Kerk se Teologiese Skool in Kampen. Dit is vermeldenswaardig dat toe Klaas van Rysse na Amsterdam verhuis het om in diens te tree van mnr. Wierda, hy by die weduwee Brummelkamp gaan loseer het. Mettertyd het daar 'n liefdesverhouding tussen Van Rysse en mev. Hartgerink-Brummelkamp ontstaan wat vroeg in 1887 tot 'n baie gelukkige egverbintenis gelei het.

VERHUISING NA DIE SUID-AFRIKAANSE REPUBLIEK.

Kort na hulle huwelik het die egpaar Van Rysse en die kinders uit mev. Van Rysse se eerste huwelik, in geselskap van 'n aantal ander Nederlandse immigrante na die Suid-Afrikaanse Republiek vertrek. Hier in Pretoria het Klaas van Rysse as argitek in diens getree van G. R. Ockerse, 'n nyweraar wat 'n hele aantal belangrike handels- en nywerheidsbelange in die Republiek gehad het. In hierdie verband kan veral van Ockerse se steenmakery en leerlooierij melding gemaak word. Verskillende Nederlandse vakmanne is deur Ockerse na Pretoria gebring en hier deur hom van werk voorsien.

VAN RYSSE WEN VERTROU VAN REGERING.

In 1887 was die ontwerpplan vir 'n nuwe Goewermentsgebou in Pretoria gereed. Die nuwe Goewermentsgebou moes die Eerste Ou Goewermentsgebou, wat teen die einde van die sestiger en aan die begin van die sewintiger jare op die hoek van Marktstraat (die teenswoordige Paul Krugerstraat) en die Kerkplein opgerig is, vervang. Vir hierdie doel het die Regering van die Republiek destyds besluit om 'n bedrag van £25,000 te bewillig en 'n prysvraag vir 'n geskikte ontwerpplan uit te skrywe. Die ontwerpplan van argitek J. W. Leslie Simmonds het die eerste plek verower, maar voordat met die oprigting van die gebou 'n aanvang gemaak is, het die regering wyslik besluit om eers 'n Kommissie aan te stel om die ontwerpplan en bestek van die gebou noukeurig na te gaan. In hierdie Kommissie het die regering vir Klaas van Rysse as een van die lede aangestel. Hy het vervolgens as Sekretaris van die Kommissie opgetree en in daardie hoedanigheid het Van Rysse, met sy deeglike vakkundige kennis, hom besonder verdienstelik gemaak en was hy groten-deels verantwoordelik daarvoor dat die regering, veral op sy aandrang, uiteindelik besluit het om die ontwerpplan van Simmonds op te doek en ander reëlings te tref.

*Die kerkgebou van die Gereformeerde Gemeente van Pretoria in Kerkstraat-
Wes, ontwerp deur Klaas van Rysse en opgerig in 1896.*

Deur sy gemotiveerde optrede en deskundige advies i.v.m. die Simmonds-ontwerpplan het Klaas van Rysse daarin geslaag om die vertroue van die regering in sy gesonde oordeel en deskundigheid volkome te wen. President Kruger het vervolgens vir Van Rysse versoek om 'n heeltetal nuwe ontwerpplan op te stel waaroor die finale beslissing gevel sou word sodra president Kruger van sy destydse amptelike staatsbesoek aan die Oranje-Vrystaat sou teruggekeer het.

VAN RYSSE VOORLOPIGE „GOVERNEMENTS INGENIEUR EN ARGITEKT.”

Intussen is Van Rysse aangestel as die eerste voorlopige „Gouvernements Ingenieur en Argitekt,” 'n nuwe regeringsbetrekking wat destyds in die Republikeinse administrasie tot stand gekom het. Sytze Wierda het kort van tevore hom die aanstelling as „Gouvernements Ingenieur en Argitekt” van die S.A.R. laat welgeval en Van Rysse sou voorlopig die betrekking beklee totdat Wierda, sy vroeëre werkgewer in Amsterdam, in Pretoria vanuit Nederland opdaag. As Voorlopige G.I. & A. het Van Rysse vanaf Augustus tot Oktober 1887 in daardie hoedanigheid opgetree. Toe president Kruger op die laaste dag van Oktober 1887 na Pretoria vanuit Bloemfontein teruggekeer het, was Sytze Wierda, die pas-benoemde G.I. & A., een van die talle toeskouers wat die President by 'n versierde ereboog in Marktstraat verwelkom het. Die volgende oggend is Wierda deur president Kruger beëdig as die eerste permanente „Gouvernements Ingenieur en Argitekt” van die S.A.R. Sodoende het Van Rysse se tydelike diens oorbodig geword en is hy vervolgens onthef van die pligte wat hy vir 'n tydlang op 'n besonder eervolle wyse uitgevoer het.

VAN RYSSE WORD ASSISTENT VAN WIERDA.

Na aanleiding van vertoë wat Wierda, die G.I. & A., tot die regering gerig het, is Van Rysse kort na Wierda se indienstreding, as lg. se Assistent aangestel en in daardie hoedanigheid het Van Rysse in diens gebly van die Suid-Afrikaanse Republiek tot met die val daarvan. As die amptenaar wat tweede in beheer was van die uiters belangrike Departement van Publieke Werke (wat mettertyd tot stand gekom het), terwyl hy ook tydens Wierda se afwesigheid as Hoof van Publieke Werke waargeneem het, het Van Rysse uitmuntende en gewaardeerde dienste aan die Republiek gelewer.

ONTWERP PRIVATE EN KERKGEBOUE.

In 1889 het Van Rysse van die regering verlof ontvang om vir 'n bepaalde tyd die diens van die regering tydelik te verlaat. Van dié geleentheid het hy gebruik gemaak om, in vennootskap met die begaafde argitek E. J. Vixseboxse, 'n argiteksfirma op te rig. Dit moet in gedagte gehou